

การพัฒนาารูปแบบกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับนักศึกษาครู

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม

The development of the activity model to improve moral and ethic

For preservice teachers of Faculty of Education Chandrakaseam Rajabhat UNiversity

ปัญญา ประดิษฐ์บาทุก¹, ปิยะปทีป แสงอุไร²

Punyada Praditbathuka¹, Piyapatib Sengurai²

บทคัดย่อ

บทความวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา พัฒนาและประเมินผลรูปแบบการจัดกิจกรรมการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับนักศึกษาครู คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม กลุ่มตัวอย่าง เป็นนักศึกษาระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 2 ที่ลงทะเบียนเรียนวิชาความคิดสร้างสรรค์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2550 จำนวน 32 คน โดยคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง และความสมัครใจของนักศึกษา ประกอบด้วย นักศึกษา วิชาเอกปฐมวัยจำนวน 8 คน วิชาเอกคณิตศาสตร์จำนวน 8 คน วิชาเอกภาษาอังกฤษจำนวน 7 คน และวิชาเอกพลศึกษาและนันทนาการจำนวน 9 คน ทั้งนี้จากการพัฒนารูปแบบกิจกรรมตามวิธีดำเนินการวิจัยของผู้วิจัย ได้รูปแบบซึ่งเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับนักศึกษาครู ได้แก่ โครงการ 1 โครงการการจัดการเรียนรู้วิชาความคิดสร้างสรรค์ด้วยเทคนิคการเรียนรู้แบบทีมสัมฤทธิ์ที่สร้างเสริมคุณธรรมและจริยธรรมด้านความมีวินัย ความรับผิดชอบ และความซื่อสัตย์แก่นักศึกษา โครงการที่ 2 โครงการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมด้านความ มีวินัย ความรับผิดชอบ และ ความซื่อสัตย์แก่นักศึกษา โครงการที่ 3 โครงการศิลปะการพัฒนาชีวิตด้วยอานาปนสติภาวนาเพื่อเสริมสร้างความมีวินัย ความรับผิดชอบ และความซื่อสัตย์แก่นักศึกษา แบบประเมินความคิดเห็นและแบบสัมภาษณ์นักศึกษาที่มีต่อโครงการที่ 1, 2 และ 3 และแบบสอบถามวัดพฤติกรรมคุณธรรมและจริยธรรมด้านความมีวินัย ความรับผิดชอบ และความซื่อสัตย์ของนักศึกษา การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงบรรยาย และสถิติที่ใช้คือ การทดสอบค่าที (t-test dependent) ซึ่งจากการวิจัยพบว่า นักศึกษาครูประเมินผลกิจกรรมที่จัดในแต่ละโครงการอยู่ในระดับ “ดีมาก” ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ และนักศึกษาครูที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมมีคุณธรรมและจริยธรรมด้านความมีวินัย ความรับผิดชอบและ ความซื่อสัตย์เพิ่มขึ้น หลังเข้าร่วมกิจกรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.01

คำสำคัญ : 1.รูปแบบกิจกรรม 2.คุณธรรม 3.จริยธรรม 4.ความมีวินัย 5.ความรับผิดชอบ 6.ความซื่อสัตย์

¹ อาจารย์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม

² อาจารย์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม

งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนงบประมาณประจำปี 2550 จากสภาวิจัยแห่งชาติ

Abstract

The research paper's objectives are to study, develop, and evaluate the activity model to improve moral and ethic for pre-service teachers of Faculty of Education Chandrakasem Rajabhat University. Sample Group: 32 sophomores from different majors (8 from early childhood education major, 8 from mathematics major, 7 from English major, and 9 from physical education major) who register for creative education course at Chandrakasem Rajabhat University for 1st semester in 2007 selecting by purposive sampling method and voluntary method. Research tools include: Project 1 – The project of management of learning creative thinking course with team accomplishment learning technique to strengthen moral and ethic on discipline, responsibility, and honesty for pre-service teachers. Project 2 – The project of Intensive training to strengthen moral and ethic on discipline, responsibility, and honesty for pre-service teachers. Project 3 – The project of the art of living development by Anapanasati (mindfulness of breathing) to strengthen discipline, responsibility, and honesty for pre-service teachers. Evaluation form and interview conducted on pre-service teachers toward 3 projects and evaluation form of moral and ethic on discipline, responsibility, and honesty of pre-service teachers. Descriptive Analysis is applied in order to analyze data. t-test dependent is applied for statistical test. Research Findings can be concluded as follows: The results of the evaluation form and interview indicate that pre-service teachers evaluate activities of each project for “Excellent” which conform to the hypothesis and pre-service teachers who participate in activities providing in each project have higher moral and ethic on discipline, responsibility, and honesty with the significant level of .01

Keywords: 1.Activity Model 2. Moral 3.Ethic 4.discipline 5.responsibility 6.and honesty

ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

การศึกษาเป็นปัจจัยในการสร้างและพัฒนาคุณภาพของประชากรให้อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข คุณค่าของประชากรนอกจากจะประกอบด้วยความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพเพื่อดำรงชีวิตแล้ว ความเป็นผู้มีจริยธรรมเป็นคุณลักษณะที่สำคัญยิ่งประการหนึ่ง หากผู้มีความรู้สูงขาดความสำนึกในเรื่องความดีแล้ว อาจใช้ความรู้ไปในทางที่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ตนและสังคมได้ (กรมการฝึกหัดครู.2522)

สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 มาตรา 6 ที่กล่าวถึงการจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทย ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และมาตรา 23 กล่าวถึง การจัดการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม และมาตรา 24 การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้สถานศึกษา

และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ต่าง ๆ อย่างๆ ได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา (กระทรวงศึกษาธิการ. 2544) ดังนั้นบุคคลควรประกอบพร้อมทั้งความรู้และความประพฤติ จึงเป็นผู้ประเสริฐ เมื่อเป็นเช่นนี้บุคคลที่จัดว่าประเสริฐตามหลักพระพุทธศาสนา ก็คือ คนมีทั้งความรู้ดีและความประพฤติดี มีคุณธรรมและจริยธรรม

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาการพัฒนาารูปแบบกิจกรรมเพื่อพัฒนาจริยธรรมสำหรับนักศึกษาครู คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม เนื่องจากนักศึกษาเหล่านี้ในอนาคตเมื่อจบหลักสูตรแล้ว ส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพเป็นครู ซึ่งจะเป็นต้นแบบให้แก่เด็ก ๆ ของประเทศชาติ และจะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของสมาชิกในแต่ละสังคม เนื่องจากสังคมจะเจริญก้าวหน้าหรือเสื่อมถอยขึ้นอยู่กับค่านิยมของชนในสังคมนั้น เพราะฉะนั้นค่านิยมจึงเป็นเครื่องกำหนดความเจริญหรือความเสื่อมของประเทศด้วยเช่นกัน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมต่อการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษาครู
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมต่อการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษาครู
3. เพื่อประเมินผลรูปแบบการจัดกิจกรรมต่อการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษาครู

ขอบเขตการวิจัย

1. ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นนักศึกษาระดับปริญญาตรีชั้นปีที่ 2 ที่ลงทะเบียนเรียนวิชาความคิดสร้างสรรค์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทร

เกษม ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2550 จำนวน 1 ห้อง รวม 45 คน ประกอบด้วยนักศึกษาวิชาเอกปฐมวัยจำนวน 8 คน วิชาเอกคณิตศาสตร์จำนวน 10 คน วิชาเอกภาษาอังกฤษจำนวน 11 คน และวิชาเอกพลศึกษาและนันทนาการจำนวน 16 คน

2. กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ เป็นนักศึกษาระดับปริญญาตรีชั้นปีที่ 2 ที่ลงทะเบียนเรียนวิชาความคิดสร้างสรรค์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2550 จำนวน 32 คน โดยคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง และความสมัครใจของนักศึกษา ประกอบด้วย นักศึกษาวิชาเอกปฐมวัย จำนวน 8 คน วิชาเอกคณิตศาสตร์ จำนวน 8 คน วิชาเอกภาษาอังกฤษ จำนวน 7 คน และวิชาเอกพลศึกษาและนันทนาการ จำนวน 9 คน

1) นำผลการเรียน (เกรดเฉลี่ย) ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2551 ของนักศึกษา มาเรียงลำดับคะแนนจากคะแนนมากไปหาคะแนนน้อย แล้วแบ่งนักศึกษาออกเป็นกลุ่มตามระดับความสามารถ ดังนี้

1.1) ความสามารถสูง คือ นักศึกษาที่ได้ผลการเรียน ตั้งแต่ 3.01 ขึ้นไป

1.2) ความสามารถปานกลาง คือ นักศึกษาที่ได้ผลการเรียนระหว่าง 2.50 ถึง 3.00

1.3) ความสามารถต่ำ คือ นักศึกษาที่ได้ผลการเรียนต่ำกว่า 2.50 ถึง 1.50

2) สอบถามความสมัครใจของนักศึกษาในการเข้าร่วมกิจกรรม และคัดเลือกเฉพาะนักศึกษาที่สมัครใจเข้ากิจกรรม

3. ตัวแปรที่ศึกษา

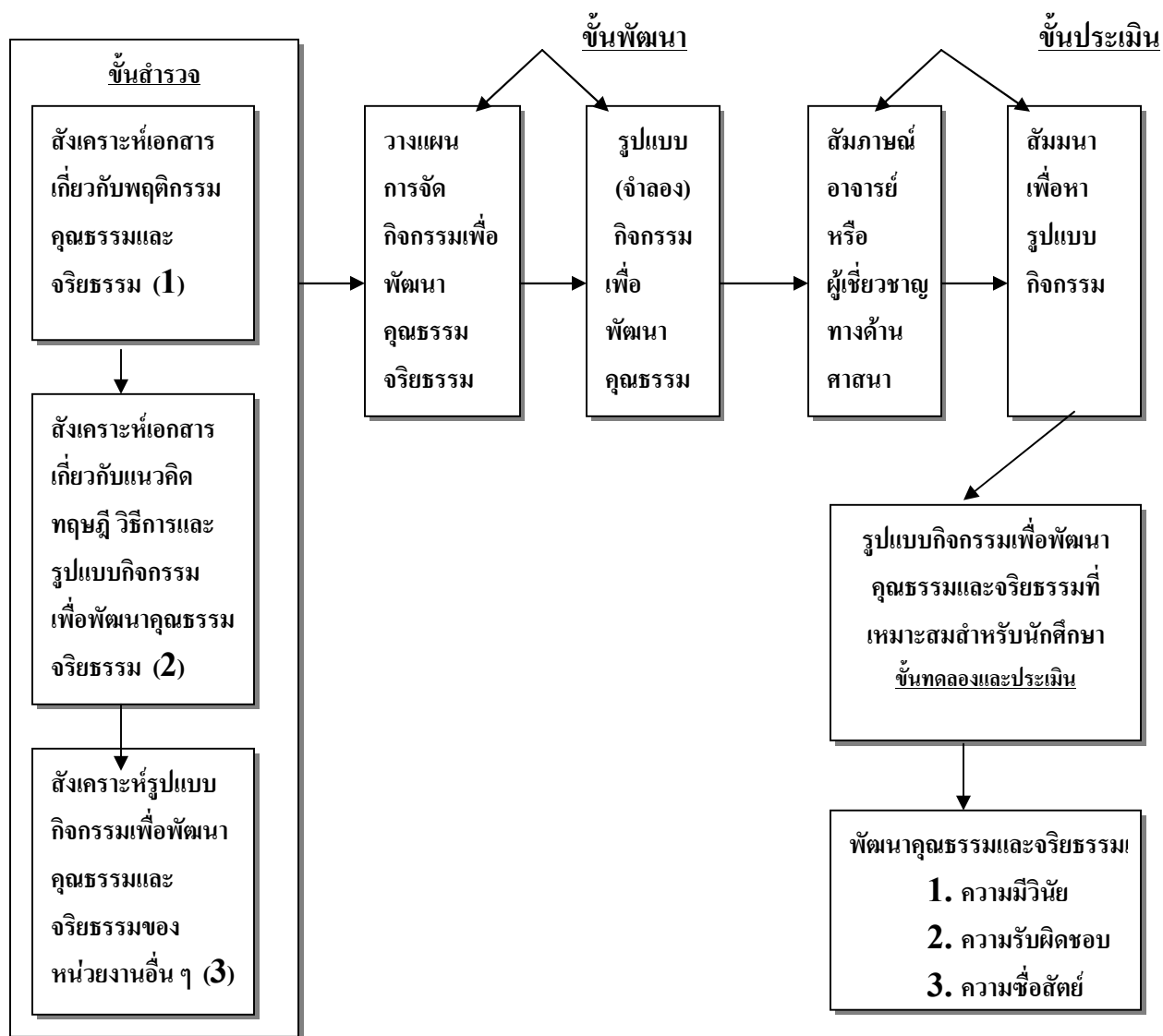
3.1 ตัวแปรอิสระ ได้แก่ รูปแบบกิจกรรม เพื่อพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมด้านความมีวินัย ความรับผิดชอบ และความซื่อสัตย์

3.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ คุณธรรมและ จริยธรรมด้านความมีวินัย ความรับผิดชอบ และความซื่อสัตย์

แนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยที่ใช้การสังเคราะห์ แนวคิดและทฤษฎีจากเอกสารและงานวิจัยที่

เกี่ยวข้อง ตลอดจนเน้นการมีส่วนร่วมของกลุ่ม ตัวอย่าง และผู้ที่เกี่ยวข้องกับนักศึกษาใน การดำเนินการเพื่อสร้างกิจกรรม ซึ่งสรุปแนวคิด ในการวิจัยดังภาพประกอบ 1

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ผู้วิจัยสำรวจข้อมูลเบื้องต้นด้วยการสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัย ดังนี้

- พฤติกรรมคุณธรรมและจริยธรรม
- แนวคิด ทฤษฎี วิธีการและรูปแบบกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม
- รูปแบบกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของหน่วยงานอื่น ๆ

2. สัมภาษณ์ และจัดสนทนากลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้องได้แก่รองคณบดีฝ่ายกิจการนักศึกษา และอาจารย์คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม และนักศึกษาที่เข้าร่วมโครงการเกี่ยวกับรูปแบบที่ได้จากการสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัย และทำการปรับปรุงรูปแบบกิจกรรมตามที่ได้ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม

3. จัดสัมมนาเพื่อหารูปแบบการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม โดยนำข้อมูลในข้อ 1) และข้อ 2) ตลอดจนเชิญวิทยากรที่มีความเชี่ยวชาญมาบรรยาย จากนั้นจึงสังเคราะห์เพื่อหารูปแบบที่แท้จริงและสร้างเครื่องมือทางจิตวิทยา เพื่อติดตามและประเมินผลกิจกรรม

4. ผู้วิจัยวัดพฤติกรรมนักศึกษากลุ่มทดลองโดยใช้แบบสอบถามวัดพฤติกรรมคุณธรรมและจริยธรรมด้านความมีวินัย ความรับผิดชอบและความซื่อสัตย์ ก่อนทำการทดลอง (Pre-test)

5. ผู้วิจัยดำเนินการทดลอง โดยให้กลุ่มตัวอย่างผ่านกิจกรรมทั้ง 3 โครงการ

6. เมื่อสิ้นสุดแต่ละโครงการ ให้นักศึกษาทำแบบประเมินความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อโครงการ และทำการสัมภาษณ์นักศึกษาเกี่ยวกับความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อโครงการ เพื่อประเมินผลการดำเนินการ และให้นักศึกษาตอบแบบสอบถามวัดพฤติกรรมคุณธรรมและจริยธรรมด้านความมีวินัย

ความรับผิดชอบและความซื่อสัตย์ เพื่อวัดพฤติกรรมหลังทำการทดลอง (Posttest) และทำการสัมภาษณ์นักศึกษา

4. การวิเคราะห์ข้อมูลกระทำโดยนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์หาคะแนนของแบบประเมิน ความคิดเห็นในแต่ละโครงการ และวิเคราะห์เนื้อหาเชิงบรรยาย

5. วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของพฤติกรรมคุณธรรมและจริยธรรมด้านความมีวินัย ความรับผิดชอบและความซื่อสัตย์ของนักศึกษา และทำการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนดังกล่าวโดยทดสอบด้วยสถิติ t-test เพื่อทดสอบสมมติฐาน

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยทดสอบสมมติฐาน ดังนี้

สมมติฐานที่ 1 ผลการประเมินรูปแบบพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมอยู่ในระดับ “ดี” โดยใช้รูปแบบกิจกรรมคือ การดำเนินกิจกรรมตามโครงการพบว่า นักศึกษา ครูประเมินผลกิจกรรมที่จัดในแต่ละโครงการอยู่ในระดับ “ดีมาก” ทั้ง 3 โครงการ ดังแสดงในตาราง 1, 2, และ 3

ตารางแสดงผลการประเมินโครงการที่ 1 โครงการการจัดการเรียนรู้วิชาความคิดสร้างสรรค์ด้วยเทคนิคการเรียนรู้แบบ
ทีมสัมฤทธิ์ที่สร้างเสริมคุณธรรมและจริยธรรมด้านความมีวินัย ความรับผิดชอบ และความซื่อสัตย์แก่นักศึกษา

ตารางที่ 1 แสดงจำนวน และร้อยละของข้อมูล

ข้อที่	ข้อความ	ระดับความคิดเห็น			
		ดีมาก	ดี	พอใช้	รวม
1	หลังจากได้รับการเรียนรู้ด้วยเทคนิคการสอนแบบทีม สัมฤทธิ์แล้ว นักศึกษามีพฤติกรรมด้านความมีวินัย ความ รับผิดชอบ และความซื่อสัตย์มากขึ้น	32 (100.0)			32 (100.0)
2	สื่อการเรียนรู้ที่ใช้ในการจัดกิจกรรมมีความน่าสนใจและ หลากหลาย	32 (100.0)			32 (100.0)
3	เวลาที่ใช้ในการจัดกิจกรรมมีความเหมาะสม	27 (84.37)	5 (15.62)		32 (100.0)
4	กิจกรรมที่จัด เปิดโอกาสให้นักศึกษามีส่วนร่วมในการ แสดงความคิดเห็น	32 (100.0)			32 (100.0)
5	การที่ให้นักศึกษาได้แลกเปลี่ยนความคิดหลังจากทำ กิจกรรมในแต่ละครั้ง และอาจารย์ช่วยสรุปความรู้ ทั้งหมด ทำให้เข้าใจและพัฒนาความมีวินัย ความ รับผิดชอบ และความซื่อสัตย์ได้	32 (100.0)			32 (100.0)
6	นักศึกษาสามารถนำความรู้ที่ได้จากกิจกรรมไปใช้ ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน	32 (100.0)			32 (100.0)
7	ท่านคิดว่า โครงการนี้มีประโยชน์ สามารถส่งเสริมความ มีวินัย ความรับผิดชอบ และความซื่อสัตย์ได้	32 (100.0)			32 (100.0)
8	ท่านคิดว่าควรจัดการเรียนรู้ในลักษณะนี้ เนื่องจาก สามารถสอดแทรกจริยธรรม และสามารถช่วยพัฒนา ความมีวินัย ความรับผิดชอบ และความซื่อสัตย์ได้ให้แก่ นักศึกษาได้	32 (100.0)			32 (100.0)

ตารางแสดงผลการประเมินโครงการที่ 2 โครงการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมด้านความมีวินัย ความรับผิดชอบ และความซื่อสัตย์แก่นักศึกษา

ตารางที่ 2 แสดงจำนวน และร้อยละของข้อมูล

ข้อที่	ข้อความ	ระดับความคิดเห็น			
		ดีมาก	ดี	พอใช้	รวม
1	หลังทำกิจกรรมในโครงการนี้แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายเกี่ยวกับความมีวินัย ความรับผิดชอบ และความซื่อสัตย์	32 (100.0)			32 (100.0)
2	เนื้อหาในการพูดคุยสามารถช่วยพัฒนาความมีวินัย ความรับผิดชอบ และความซื่อสัตย์ ซึ่งมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการพัฒนา	32 (100.0)			32 (100.0)
3	สื่อการเรียนรู้ที่ใช้ในการจัดกิจกรรมมีความน่าสนใจและหลากหลาย	32 (100.0)			32 (100.0)
4	เวลาที่ใช้ในการจัดกิจกรรมมีความเหมาะสม	28 (87.5)	4 (12.5)		32 (100.0)
5	กิจกรรมที่จัด เปิดโอกาสให้นักศึกษามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนเรียนรู้	32 (100.0)			32 (100.0)
6	การที่ให้นักศึกษาได้แลกเปลี่ยนความคิดหลังจากทำกิจกรรมในแต่ละครั้ง และอาจารย์ช่วยสรุปความรู้ทั้งหมด ทำให้เข้าใจและพัฒนาความมีวินัย ความรับผิดชอบ และความซื่อสัตย์ได้	32 (100.0)			32 (100.0)
7	นักศึกษาสามารถนำความรู้ที่ได้จากกิจกรรมไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน	31 (96.88)	1 (31.25)		32 (100.0)
8	นักศึกษาคิดว่า โครงการนี้มีประโยชน์ สามารถส่งเสริมความมีวินัย ความรับผิดชอบ และความซื่อสัตย์ได้	31 (96.88)	1 (31.25)		32 (100.0)
9	ท่านคิดว่าควรจัดกิจกรรมในลักษณะนี้ให้นักศึกษาทุกชั้นปี เพื่อพัฒนาความมีวินัย ความรับผิดชอบ และความซื่อสัตย์	32 (100.0)			32 (100.0)

ตารางแสดงผลการประเมินโครงการที่ 3 โครงการศิลปะการพัฒนาศีวิตด้วยอานาปนสติภาวนาเพื่อเสริมสร้างควมมีวินัย ความรับผิดชอบ และความซื่อสัตย์แก่นักศึกษา (กิจกรรมเสริมหลักสูตร)

ตารางที่ 3 แสดงจำนวน และร้อยละของข้อมูล

ข้อที่	ข้อความ	ระดับความคิดเห็น			
		ดีมาก	ดี	พอใช้	รวม
1	หลังทำกิจกรรมในโครงการนี้แล้ว นักศึกษามีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับควมมีวินัย ความรับผิดชอบ และความซื่อสัตย์	32 (100.0)			32 (100.0)
2	การฝึกปฏิบัติในโครงการนี้ สามารถพัฒนาควมมีวินัย ความรับผิดชอบ และความซื่อสัตย์ มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการพัฒนา	32 (100.0)			32 (100.0)
3	เวลาที่ใช้ในการจัดกิจกรรมมีความเหมาะสม	32 (100.0)			32 (100.0)
4	กิจกรรมที่จัด เปิดโอกาสให้นักศึกษามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น	13 (40.62)	17 (53.13)		32 (100.0)
5	สถานที่ที่ใช้ในการฝึกครั้งนี้ มีความเหมาะสมกับระยะเวลา และความสะดวกในการเดินทาง	32 (100.0)			32 (100.0)
6	การที่ให้นักศึกษาได้แลกเปลี่ยนความคิดหลังจากทำกิจกรรมในแต่ละครั้ง และอาจารย์ช่วยสรุปความรู้ทั้งหมด ทำให้เข้าใจและพัฒนาควมมีวินัย ความรับผิดชอบ และความซื่อสัตย์ได้	32 (100.0)			32 (100.0)
7	นักศึกษาสามารถนำความรู้ที่ได้จากกิจกรรมไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน	32 (100.0)			32 (100.0)
8	ท่านคิดว่าควรจัดกิจกรรมในลักษณะนี้ให้แก่นักศึกษาทุกชั้นปี เพื่อพัฒนาควมมีวินัย ความรับผิดชอบ และความซื่อสัตย์	32 (100.0)			32 (100.0)

ทั้งนี้จากการสัมภาษณ์นักศึกษา ได้ข้อมูลดังนี้
โครงการที่ 1 โครงการการจัดการเรียนรู้วิชาความคิดสร้างสรรค์ด้วยเทคนิคการเรียนรู้แบบทีมสัมพันธ์ที่สร้างเสริมคุณธรรมและจริยธรรมด้านควมมีวินัย ความรับผิดชอบ และความซื่อสัตย์แก่นักศึกษา พบว่า

นักศึกษามีความคิดเห็นตรงกันว่า การจัดการเรียนรู้แบบทีมสัมพันธ์ มีผลทำให้นักศึกษามีวินัย มีความรับผิดชอบ และมีความซื่อสัตย์ เนื่องจากขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในลักษณะนี้ นักศึกษาต้องมีความมีวินัย และความรับผิดชอบในการทำงานกลุ่มกับเพื่อน ๆ ในกลุ่ม

เดียวกัน และในขั้นตอนของการแลกเปลี่ยนความคิด นั้น แต่ละคนในกลุ่มต้องมีวินัยในการหาเอกสารความรู้ที่เกี่ยวกับการเรียนในแต่ละคาบ เพื่อร่วมมือกันให้ทุกคนในกลุ่มเข้าใจเรื่องที่เรียนในแต่ละคาบ เนื่องจากจะมีการนำเสนอสิ่งที่ทำงานในแต่ละคาบ และยังมีการสอบหลังเรียนทุกคาบ ทำให้ต้องมีวินัย ความรับผิดชอบ และความซื่อสัตย์ในการศึกษาสิ่งที่เรียนรู้ทุกครั้ง และยังต้องมีการทบทวนความรู้เมื่ออยู่นอกชั้นเรียน เพื่อให้การสอบหลังเรียนในแต่ละคาบ ทำคะแนนได้ดี เนื่องจากต้องนำคะแนนจากการสอบของแต่ละคนในกลุ่มมารวมเป็นคะแนนของทีม เพื่อหากลุ่มที่ได้คะแนนสูงสุดในแต่ละครั้ง เพื่อหาคนที่ชนะเลิศเมื่อเรียนครบทั้งเทอม ซึ่งนักศึกษามีความคิดว่า การจัดการเรียนการสอนในลักษณะมีประโยชน์ต่อผู้เรียนทุกคน เนื่องจากทำให้เกิดความพยายามในการศึกษาหาความรู้อย่างสม่ำเสมอ เท่ากับเป็นการฝึกความมีวินัย ความรับผิดชอบ และความซื่อสัตย์ อีกทั้งในแต่ละครั้งอาจารย์และเพื่อน ๆ ได้ช่วยกันสรุปความรู้ความเข้าใจ ทำให้เกิดการพัฒนาตนเองได้อย่างดี

โครงการที่ 2 โครงการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมด้านความมีวินัย ความรับผิดชอบ และความซื่อสัตย์แก่นักศึกษา พบว่า นักศึกษามีความคิดเห็นตรงกันว่า กิจกรรมในครั้งนี้ทำให้นักศึกษาได้เข้าใจความหมายและมีความเชื่อที่ถูกต้องเกี่ยวกับความมีวินัย ความรับผิดชอบ และความซื่อสัตย์ ซึ่งทำให้ทราบว่าคุณลักษณะที่สำคัญดังกล่าวทั้ง 3 ประการ เป็นคุณธรรมจริยธรรมที่ส่งเสริมให้เกิดความเจริญแก่ตนเอง และเมื่อตนเองมีความเจริญ จะนำมาซึ่งประโยชน์แก่ครอบครัว สังคมและประเทศชาติต่อไป อีกทั้งยังเป็นคุณธรรมจริยธรรมที่สำคัญสำหรับการเป็นครูที่ดี ซึ่งในช่วงของการเข้าร่วมโครงการ นักศึกษามีความคิดเห็นตรงกันว่า ทำให้ตนเองมีวินัย มีความรับผิดชอบ และความซื่อสัตย์ เนื่องจากได้รับข้อมูลและความเข้าใจที่ถูกต้อง และยังสามารถฝึก การปฏิบัติ ทำงานเป็นกลุ่ม มีการศึกษานอกเวลาเพิ่มเติมอย่างสม่ำเสมอ ทั้งนี้เนื่องจากต้องมีการทดสอบความรู้ และยังมีการวัดพฤติกรรม

ในด้านคุณลักษณะทั้ง 3 ประการ เพื่อเป็นการสะสมคะแนนพัฒนา ทำให้ตนเองมีวินัย ความรับผิดชอบและความซื่อสัตย์ในการดำเนินชีวิตประจำวันและการเรียน

โครงการที่ 3 โครงการศิลปการพัฒนาศิลปะชีวิตด้วยอานาปนสติภาวนา เพื่อเสริมสร้างความมีวินัย ความรับผิดชอบ และความซื่อสัตย์แก่นักศึกษา พบว่า นักศึกษามีความคิดเห็นตรงกันว่า ที่เสถียรธรรมสถาน ซึ่งได้เข้าร่วมโครงการในครั้งนี้ กิจกรรมมีความสอดคล้องและเหมาะสมกับวัตถุประสงค์ในการพัฒนาความมีวินัย ความรับผิดชอบ และความซื่อสัตย์ เช่น ก่อนเข้าร่วมกิจกรรมได้มีตั้งปณิธาน และรับศีล 5 ในการที่จะไม่กระทำความผิดและในสัจจะแก่ตนเอง และเพื่อนร่วมโครงการว่า จะมีวินัย ความรับผิดชอบ และความซื่อสัตย์ในการปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามศีล 5 นอกจากนี้ยังมีการฝึกพัฒนาจิตใจควบคู่ไปกับร่างกาย ดังเช่น กิจกรรมตอนเช้าของทุกวัน ที่มีให้ฝึกอานาปนสติกับโยคะ ซึ่งทำให้ได้รับประโยชน์ และสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

ทั้งนี้มีการรักษาศีล 5 ควบคู่ไปกับการฝึกพัฒนาความมีวินัย ความรับผิดชอบ และเห็นความซื่อสัตย์ (รายละเอียดในรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์)

จากการประเมินโครงการทั้งหมดเห็นได้ว่า สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ 2 นักศึกษาที่เข้าร่วมกิจกรรมมีการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมด้านความมีวินัย ความรับผิดชอบและความซื่อสัตย์เพิ่มขึ้น หลังเข้าร่วมกิจกรรม ดังปรากฏในตาราง

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบพฤติกรรมคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษา ก่อน และหลังการทดลอง

กลุ่มตัวอย่าง	N	$\bar{X}$	S.D.	t
ก่อนทดลอง	32	51.72	14.92	15.47**
หลังทดลอง	32	78.72	19.46	

จากตาราง พบว่า นักศึกษาครูที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมมีคุณธรรมและจริยธรรม ด้านความมีวินัย

ความรับผิดชอบและความซื่อสัตย์เพิ่มขึ้น หลังเข้าร่วมกิจกรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.01 แสดงว่ารูปแบบกิจกรรมที่สร้างขึ้น ทำให้นักศึกษามีคุณธรรมและจริยธรรมด้านความมีวินัย ความรับผิดชอบและความซื่อสัตย์สูงขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

อภิปรายผล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาผลการประเมินรูปแบบกิจกรรมการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมด้านความมีวินัย ความซื่อสัตย์ และความรับผิดชอบของนักศึกษา และศึกษาเปรียบเทียบคุณธรรมและจริยธรรมด้านความมีวินัย ความซื่อสัตย์ และความรับผิดชอบของนักศึกษา ก่อนและหลังเข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งปรากฏผลวิจัยดังนี้

ผลการประเมินที่ได้จากแบบประเมิน และจากการสัมภาษณ์ พบว่า นักศึกษาคูประเมินผลกิจกรรมที่จัดในแต่ละโครงการอยู่ในระดับ “ดีมาก” ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ และนักศึกษาคูที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมมีคุณธรรมและจริยธรรมด้านความมีวินัย ความรับผิดชอบและความซื่อสัตย์เพิ่มขึ้น หลังเข้าร่วมกิจกรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.01 แสดงว่ารูปแบบกิจกรรมที่สร้างขึ้น ทำให้นักศึกษามีคุณธรรมและจริยธรรมด้านความมีวินัย ความรับผิดชอบและความซื่อสัตย์สูงขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้เป็นเพราะในรูปแบบกิจกรรมของ การวิจัยนี้ ได้มีการจัดโครงการรวม 3 โครงการ

โดยในโครงการแรกนั้นเป็นโครงการการจัดการเรียนรู้วิชาความคิดสร้างสรรค์ด้วยเทคนิคการเรียนรู้แบบทีมสัมฤทธิ์เพื่อสร้างเสริมคุณธรรมและจริยธรรมด้านความมีวินัย ความรับผิดชอบ และความซื่อสัตย์แก่นักศึกษา ซึ่งในโครงการแรกนี้ใช้การจัดการเรียนรู้แบบแบ่งทีมสัมฤทธิ์และใช้ชุดกิจกรรม ซึ่งเป็นเทคนิคการจัดการเรียนรู้ที่สามารถช่วยพัฒนาลักษณะคุณธรรมและจริยธรรมดังกล่าวได้อย่างดี อีกทั้งยังสามารถพัฒนา

ความรู้ เจตคติ และทักษะในแต่ละวิชาได้อีกด้วย สอดคล้องกับรายงานการวิจัยของจิรัชญา ทิษคดี.(2550: 71) ศึกษาเรื่องการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความรับผิดชอบทางการเรียนวิชาภาษาไทยที่ได้รับการสอนแบบร่วมมือแบบเอสทีเอดี (STAD) และการสอนแบบปกติของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนอัสสัมชัญธนบุรี. พบว่า นักเรียนที่ได้รับการสอนโดยการเรียนแบบร่วมมือแบบเอสทีเอดี (STAD) กับการสอนแบบปกติมีความรับผิดชอบทางการเรียนภาษาไทยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 อีกทั้งยังสอดคล้องกับรายงานการวิจัยของรังษิพร จันทร์กลม (2547:71) ศึกษาเรื่อง “การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความมีวินัยในตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่เรียนเรื่องพุทธธรรมเพื่อชีวิตและสังคม โดยการสอนแบบเทคนิค ทีจีที กับการสอนแบบเทคนิคศึกษากรณิดตัวอย่าง ซึ่งเทคนิคการสอนแบบ ทีจีที เป็นเทคนิคการสอนที่จัดอยู่ในตระกูลเดียวกับเทคนิคการสอนแบบแบ่งทีมสัมฤทธิ์ โดยงานวิจัยนี้พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่เรียนเรื่องพุทธธรรมเพื่อชีวิตและสังคม โดยการสอนแบบแบ่งทีมแข่งขันกับแบบเทคนิคศึกษากรณิดตัวอย่าง มีวินัยในตนเองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ในโครงการที่ 2 เป็นโครงการฝึกอบรม และโครงการที่ 3 เป็นโครงการศิลปการพัฒนาศีวิตด้วยอาณานิพนธ์สภากาชาด ซึ่งทั้ง 2 โครงการมีจุดมุ่งหมายเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมด้านความมีวินัย ความรับผิดชอบ และความซื่อสัตย์แก่นักศึกษา ซึ่งทั้ง 2 โครงการนี้สามารถช่วยเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมด้านความมีวินัย ความรับผิดชอบ และความซื่อสัตย์ให้นักศึกษาได้ดังผลการวิเคราะห์ข้อมูลในบทที่ 4 ทั้งนี้สอดคล้องกับปัญญา ประดิษฐาทุกา.(2550: 71-73) ได้สังเคราะห์เอกสารเกี่ยวกับรูปแบบและวิธีการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม พบว่า ไม่ว่าจะเป็นสถาบันข้าราชการ สถาบันการศึกษา และสถาบันศาสนาต่างให้ความสำคัญกับเรื่องคุณธรรม จริยธรรมกับการพัฒนา

ทั้งสิ้น โดยมีรูปแบบคล้ายคลึงกันเป็นส่วนมาก ซึ่งรูปแบบที่นิยมใช้ในการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม ได้แก่ การจัดฝึกอบรม การจัดบรรยาย การจัดกิจกรรม เพื่อทำกิจกรรมร่วมกัน ส่วนข้อคุณธรรมที่มุ่งส่งเสริม ได้แก่ ความซื่อสัตย์สุจริต ความรับผิดชอบ ความมีวินัย ในตนเอง ส่วนสื่อที่นิยมใช้ก็ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของสถานที่ โดยส่วนใหญ่จะนิยมสื่อวิทยุ โทรทัศน์ สื่อสิ่งพิมพ์ ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าโครงการทั้ง 3 โครงการได้ตอบสนองต่อพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ตามมาตรา 6 ที่กล่าวถึงการจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรม ในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และมาตรา 23 กล่าวถึง การจัดการศึกษา ทั้ง การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม และ มาตรา 24 การจัดกระบวนการเรียนรู้ ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดการเรียนการสอน โดยผสมผสาน สาระความรู้ต่างๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา (ปัญญา ประดิษฐ์บาททุกา. 2548: 1) และตอบสนองต่อแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2545-2559 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2545: 1) ที่กำหนดวัตถุประสงค์ไว้ 3 ประการ คือ การพัฒนาคนอย่างรอบด้านและสมดุล สร้างสังคมคุณธรรม ภูมิปัญญาและการเรียนรู้ และพัฒนาสภาพแวดล้อมของสังคม ตลอดจนตอบสนองต่อยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศตาม แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 พ.ศ. 2550-2554 ในยุทธศาสตร์ที่ 1 คือ ยุทธศาสตร์ การพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญา และการเรียนรู้ ที่กำหนดไว้เพื่อการพัฒนาคนให้มีความรู้ คุณธรรมนำความรู้ เกิดภูมิคุ้มกัน เพื่อการเสริมสร้างสุขภาวะคนไทยให้มีสุขภาพแข็งแรงทั้งทางกายและใจ มีความสัมพันธ์ทางสังคมและอยู่ในสภาพแวดล้อมที่น่าอยู่

และเพื่อการเสริมสร้างคนไทยให้อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสันติสุข (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.2549: 69)

จากที่กล่าวมาทั้งหมดจะเห็นได้ว่ารูปแบบกิจกรรมที่จัดขึ้นนี้สามารถพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม สำหรับนักศึกษาครู คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษมได้ ทั้งนี้คุณธรรมและจริยธรรมเป็นสิ่งที่สำคัญ และควรมีการส่งเสริมอย่างจริงจัง เนื่องจากการที่บุคคลเป็นคนเก่งอย่างเดียวมิใช่คุณสมบัติของพลเมืองที่น่าปรารถนา เพราะการเป็นคนเก่งแต่ไร้ซึ่งคุณธรรมและจริยธรรม ย่อมไม่สามารถนำพาสังคมและประเทศชาติให้พัฒนาอย่างยั่งยืน ดังนั้นการพัฒนาเยาวชน ตลอดจนประชากรในประเทศให้เป็นผู้มีคุณธรรมและจริยธรรม จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง และต้องเป็นไปอย่างถูกวิธี เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของสังคมและประเทศชาติต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 จากผลการวิจัยที่ได้ พบว่า การดำเนินงาน เพื่อพัฒนากิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม สำหรับนักศึกษาครู ที่มีประสิทธิภาพ นั้นควรมีการสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประกอบกับ ควรเปิดโอกาสให้ฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ นักศึกษา อาจารย์ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน ได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานแบบเป็นหุ้นส่วน ในรูปของเครือข่ายที่ร่วมกันทำงานแบบต่อเนื่องในการกำหนด ปัญหาและความต้องการ กำหนดแนวทางการแก้ปัญหา หรือพัฒนา แผนการปฏิบัติงานในแต่ละกิจกรรมของโครงการ และการติดตามประเมินผล

1.2 จากผลการวิจัยที่ได้ พบว่า ในการพัฒนา กิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับนักศึกษาครู ให้มีความต่อเนื่องนั้น ควรมีกิจกรรมในการจัดการเรียนรู้ที่สอดแทรกคุณธรรมและจริยธรรมในทุก รายวิชา ตลอดจนควรมีการจัดกิจกรรมเสริมใน

การฝึกอบรม หรือการเข้าค่ายคุณธรรม เพื่อปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมให้นักศึกษาอย่างต่อเนื่อง

1.3 จากผลการวิจัยที่ได้ พบว่า ควรส่งเสริมให้ฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องได้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับนักศึกษาครู อาทิเช่น อาจารย์ที่ทำหน้าที่จัดการเรียนรู้ในแต่ละวิชา ควรมีการจัดการเรียนรู้ที่สอดแทรกคุณธรรมและจริยธรรมระหว่างเรียน อาจารย์ที่ปรึกษา หรือกลุ่มเพื่อนนักศึกษา ควรมีการร่วมกันทำกิจกรรมในการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม เช่น การเข้าค่ายคุณธรรม การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับการทำความดีในแต่ละสัปดาห์ หรือแต่ละเดือนที่ผ่านมา

บรรณานุกรม

- กรมการฝึกหัดครู. (2522). การวิจัยเรื่อง จริยธรรมของอาจารย์และนักศึกษา สังกัดสถานศึกษากรมการฝึกหัดครู. กรมศึกษานิเทศก์.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2544). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542.และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 พร้อมกฎกระทรวงที่เกี่ยวข้อง.
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2545-2559. ฉบับสรุป. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- จิรัชญา ทิขัตติ. (2550). การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความรับผิดชอบทางการเรียนวิชาภาษาไทยที่ได้รับ การสอนแบบร่วมมือแบบเอสทีเอ็ด (STAD) และการสอนแบบปกติของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนอัสสัมชัญธนบุรี. สารนิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- รังษิพร จันทร์กลม. (2547). การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความมีวินัยในตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่เรียนเรื่องพุทธธรรมเพื่อชีวิตและสังคมโดยการสอนแบบที่ จี ที่ กับการสอนแบบเทคนิคกรณีตัวอย่าง. ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ปัญญา ประดิษฐบาทุกา. (2548). ค่านิยมทางจริยธรรมของนักศึกษาครูชั้นปีที่ 2 (หลักสูตร 5 ปี) คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม. กรุงเทพฯ: สมาคมนักวิจัยในความรู้ของสภาวิจัยแห่งชาติ
- สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. (2549). คู่มือการประเมินผลข้อเสนอการวิจัยของหน่วยงานภาครัฐที่เสนอของงบประมาณ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2550 ตามติดคณะรัฐมนตรี. กรุงเทพฯ: บริษัท อาร์ตแอนด์พาร์ท อพเคท จำกัด.

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ในการขยายผลเพื่อพัฒนา หรือส่งเสริมคุณธรรมที่ได้ผล ควรมีการทำวิจัยในการส่งเสริมทุกช่วงอายุเริ่มตั้งแต่ช่วงเยาวชน ผู้ใหญ่ หรือวัยทำงาน

2.2 การวิจัยเพื่อพัฒนางานด้านส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม ควรใช้กระบวนการทำงานจากหลายฝ่ายที่มีความเชื่อมโยงกันระหว่างองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน ชุมชน สถานศึกษา วัด ตลอดจนนักวิชาการ และนักวิจัยจากหลายสาขา

2.3 ควรจัดให้มีการวิจัยและพัฒนาศูนย์ที่ส่งเสริมการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมในเชิงรุกเกี่ยวกับด้านอื่นๆ ให้แก่เยาวชน ผู้ใหญ่ หรือวัยทำงาน อีกทั้งควรมีการหารูปแบบที่มีประสิทธิภาพให้เหมาะสมในแต่ละกลุ่ม ตลอดจนมีการเผยแพร่เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้